

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

БЄЛЄЙ Станіслав Ігорович

УДК 321.01:341:238

**КОНЦЕПЦІЯ «ДЕРЖАВИ СЕРЕДНЬОЇ СИЛИ» В СУЧАСНИХ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ**

Спеціальність 23.00.04 – політичні проблеми
міжнародних систем та глобального розвитку

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Миколаїв – 2015

Дисертація є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних відносин і зовнішньої політики
Донецького національного університету Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент
Теміров Юрій Тешабайович,
Донецький національний університет,
доцент кафедри міжнародних відносин і
зовнішньої політики

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Дудко Ірина Дмитрівна,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
завідувач кафедри політичної історії

кандидат політичних наук, доцент
Константинов Віктор Юрійович,
Інститут міжнародних відносин
Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка,
доцент кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики

Захист дисертації відбудеться «15» січня 2016 року о 12:00 годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради К 38.053.01 у Чорноморському
державному університету імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв,
вул. 68 Десантників, 10.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Чорноморського
державного університету імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв,
вул. 68 Десантників, 10.

Автореферат розісланий « » грудня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.А. Громадська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Концепція «держави середньої сили» має достатньо довгу історію свого розвитку та займає особливе місце в теорії міжнародних відносин і концептуальній базі зовнішньої політики низки країн світу. Проте, в залежності від обставин, це поняття може трактуватися по-різному. Через те що різні інтерпретації середньої сили ніколи не були системно осмислені, створення неупередженої концепції міжнародної структури влади було неможливим. Послідовне визначення поняття «держава середньої сили» та систематизація підходів дозволили б відповісти на низку важливих питань науки про міжнародні відносини, серед яких: як змінилася природа акторів міжнародних відносин, яке місце займають держави середньої сили в сучасних міжнародних відносинах, як трансформується зовнішньополітична модель держав в умовах зміни балансу сил.

Протистояння між Сполученими Штатами та Радянським Союзом під час «холодної війни» і прагнення цих наддержав збільшити свій вплив у міжнародній системі визначили певний тип ієрархії країн у міжнародних відносинах. Завершення «холодної війни» та розпад біполярної системи міжнародних відносин обумовили реорганізацію балансу сил у міжнародному співтоваристві. В цей період актуалізується роль держав середньої сили у вирішенні проблем і конфліктів у різних сферах міжнародних відносин. Завдяки використанню м'якої сили, багатосторонності та ліберальним цінностям у зовнішній політиці ці країни створили суттєво значну противагу великим державам на міжнародній арені.

Гуманітарний аспект та участь у миротворчих операціях мають велике значення для зовнішньої політики України, тому країна має потенціал для набуття деяких елементів «середньодержавності» та її реалізації на міжнародній арені. На сьогоднішній день в українській науці існує багато робіт, присвячених дослідженню зовнішньої політики країн світу. Проте більшість із них стосується окремої держави (як правило, так званих «великих держав») або векторів зовнішньої політики. При цьому не завжди враховується місце держави в ієрархії країн світу та взаємозв'язок між цим місцем і характером діяльності на міжнародній арені. Тому можна говорити, що в українському науковому просторі існує дефіцит академічного інтересу до дослідження держав середньої сили в сучасних міжнародних відносинах.

У цьому контексті посилюється інтерес в українському науковому просторі до вивчення досвіду формування зовнішньополітичної стратегії цих держав. Комплексне дослідження діяльності держав середньої сили в сучасних міжнародних відносинах є необхідним також для створення рекомендацій для зовнішньої політики України, які мають посприяти зайняттю державою належного місця у міжнародному середовищі. Дане дослідження дозволяє осмислити базові принципи, які можуть бути використані в довгостроковій перспективі у зовнішній політиці України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі міжнародних відносин та зовнішньої політики

Донецького національного університету і пов'язана із науково-дослідницькою темою, що розробляє кафедра – «Міжнародні відносини в умовах глобалізації: регіональні виміри» (державний реєстраційний номер Г-01/44).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у розкритті походження та сутності концепції «держави середньої сили», особливості її практичної реалізації в зовнішній політиці Канади, Японії та Австралії.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- 1) з'ясувати стан вивчення проблеми середньодержавності та охарактеризувати методологічні засади та джерельну базу дослідження;
- 2) визначити основні підходи до класифікацій держав середньої сили та виділити фактори, які впливають на їх розвиток;
- 3) уточнити і доповнити поняття «держава середньої сили» в теорії міжнародних відносин;
- 4) обґрунтувати еволюцію явища «держави середньої сили» в історичній ретроспективі та виявити основні закономірності розвитку держав середньої сили в сучасних міжнародних відносинах;
- 5) прослідити становлення та розвиток концепції «безпеки особистості» як прояв середньодержавності у зовнішній політиці Канади та Японії та порівняти підходи цих країн;
- 6) охарактеризувати особливості «середньодержавності» в зовнішній політиці Австралії;
- 7) відстежити реакцію держав середньої сили, зокрема, Канади, Японії та Австралії на економічне піднесення Китаю;
- 8) визначити загальні та відмінні тенденції серед держав середньої сили в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика держав середньої сили (Канади, Японії та Австралії).

Предметом дослідження виступає концепція «держави середньої сили» як визначальна складова зовнішньополітичної діяльності.

Визначення **хронологічних меж** дослідження, а саме з 1945 р. до сьогодення, обумовлюється створенням нової системи міжнародних відносин (Ялтинсько-Потсдамської) після завершення Другої світової війни, за часів якої з'являються нові актори міжнародних відносин – держави середньої сили. Після завершення «холодної війни» відбувається інтенсифікація діяльності та актуалізація ролі держав середньої сили на міжнародній арені.

Для повного контекстуального аналізу теми дослідження іноді автор виходить за вищевказані рамки. Це зумовлюється необхідністю простежити історичні чинники та передумови, які вплинули на становлення політики та поведінку держав середньої сили.

Досліджуване явище має глобальний характер, тому **географічні межі** нашого дослідження охоплюють весь простір міжнародних відносин.

Методи дослідження. Вибір методів дослідження зумовлений міждисциплінарним характером проблеми концепції «держави середньої сили» та складною природою взаємодії акторів у сучасних міжнародних відносинах.

У дисертаційному дослідженні були використані загальнонаукові методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції, порівняння, моделювання, логічний метод та узагальнення, зокрема, для розкриття та вироблення поняття «держава середньої сили». Такий комплекс методів допоміг узагальнити емпіричні дані, що знаходяться в рамках нашого дослідження і разом з тим – сприяв ефективному застосуванню спеціально-політичних методів дослідження. Серед них: проблемно-хронологічний, компаративний, структурний та критичний аналізи, систематизація та генералізація.

В рамках дослідження важливим було використання проблемно-хронологічного метода для послідовної нарації. Застосування цього методу дозволило нам послідовно та логічно викласти матеріал та визначити взаємозв'язок конкретних елементів та подій, тим самим класифікувавши їх та вирішити поставлені завдання. Метод системності та всебічності дозволив узагальнити весь доступний за темою матеріал та вивчити наукові роботи, присвячені концепції «держави середньої сили», а також дотичних проблем – основних викликів в сфері безпеки, реакції держав на піднесення Китаю, зміну балансу сил в Азійсько-Тихоокеанському регіоні тощо.

Розв'язання наукових завдань дисертаційного дослідження здійснювалося за допомогою порівняльного методу. Завдяки цьому, вдалося розглянути внутрішньополітичну трансформацію та зробити компаративний аналіз політики окремих урядів Канади, Японії та Австралії. Вивчення досвіду країн у реалізації концепції «держави середньої сили» допоміг нам виокремити переваги та недоліки кожної окремої зовнішньополітичної моделі.

В ході дослідження був використаний міждисциплінарний підхід до історії, політології та міжнародного права, що дало можливість розглянути проблему в різних площинах.

Наукова новизна одержаних результатів. Дане дослідження є однією з перших спроб комплексного осмислення концепції «держави середньої сили» в українському науковому просторі. В науковій розвідці поєднанні аналіз теоретичної складової та практичної реалізації концепції у зовнішній політиці низки країн світу. Дослідження виконано на основі оригінальних джерел інформації та наукового опрацювання нових праць авторитетних дослідників.

Наукова новизна конкретизується тим, що:

Вперше:

- на основі широкого кола джерел і наукової літератури проведено всебічний та неупереджений аналіз концепції «держави середньої сили» з теоретичної та практичної точки зору;
- розроблено класифікацію країн світу відповідно до їхньої державної сили, залучення до міжнародних організацій та сприйняття держави у міжнародному просторі;
- охарактеризована поведінка класичних держав середньої сили та зазначені їх головні пріоритети;
- проаналізовані основні характерні риси концепції та етапи її становлення у політичній традиції Канади, Японії та Австралії;

- осмислена трансформація та еволюція явища «держави середньої сили» в історичній ретроспективі з урахуванням специфіки окремо взятої держави;
- проведено компаративний аналіз підходів до реалізації концепції «держави середньої сили»;
- вивчено реакцію держав середньої сили на піднесення Китаю та зміну балансу сил в Азійсько-Тихоокеанському регіоні;
- виявлені основні відхилення від концепції «держави середньої сили» у вищезазначених країнах і проаналізовані причини цього явища.

Дістали подальшого розвитку:

- дослідження трансформації акторів міжнародних відносин після закінчення «холодної війни»;
- аналіз двосторонніх відносин між країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону на сучасному етапі розвитку;
- аналіз впливу Китаю на регіональному та глобальному рівнях;

Уточнено:

- можливість набуття деяких елементів «середньодержавності» у зовнішній політиці України та використання досвіду держав середньої сили при формуванні зовнішньополітичних ініціатив;
- місце держав середньої сили у сучасній системі міжнародних відносин та їх роль у формуванні регіонального порядку.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретична частина, фактичний матеріал і висновки у сукупності можуть бути використані в науковій та практичній розробці питань міжнародних відносин, у процесі підготовки навчальних посібників, присвячених відносинам країн в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Результати дослідження можуть бути використані МЗС України для реалізації завдань таких документів, як Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», Стратегії національної безпеки України та Стратегії позиціонування української держави за кордоном. Дисертаційне дослідження є важливою основою для подальшої розробки цієї проблеми в українському науковому просторі та формулювання практичних рекомендацій щодо втілення концепції в практичну площину.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Донецького національного університету. Дисертаційна робота є результатом достатньо тривалих наукових студій. Основні результати та головні ідеї дослідження були представлені на всеукраїнських і міжнародних наукових конференціях, серед яких, зокрема наступні: III Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених «Дні науки історичного факультету» (Київ, 2010); Конференції «Україна та світ в глобальних та інтеграційних процесах IX-XXI ст.» (Острог, 2010); «Белгородський діалог – 2010. Проблеми російської та всесвітньої історії» (Белгород, 2010); Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародні відносини в умовах XXI ст.: сучасна теорія і практика» (Львів, 2011); VII Міжнародна науково-практична конференція студентів

та молодих вчених «Актуальні проблеми зовнішньої політики України» (Чернівці, 2013); III щорічна міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми міжнародних відносин: політичні, економічні та правові аспекти» (Львів, 2013); European Applied Sciences: modern approaches in scientific researches (Штутгарт, 2013), Міжнародна конференція «Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право» (Львів, 2015).

Публікації. За матеріалами дисертації було підготовлено 6 статей у фахових наукових виданнях, 2 з яких надруковані у закордонних журналах. За результатами конференцій було опубліковано 8 тез доповідей. Загальний обсяг публікацій становить понад 3,0 д.а.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, що включають 15 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, а також додатків. Загальний обсяг дисертації складає 232 сторінки. Обсяг основного тексту складає 165 сторінок. Список використаних джерел (30 стор.) налічує джерела (90 найменувань) та літературу (164 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **«Вступі»** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, окреслено мету та завдання, а також об'єкт, предмет і методи дослідження, визначені його хронологічні та географічні межі, подано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, визначено апробацію результатів дослідження.

Перший розділ «Джерельна та теоретико-методологічна база дослідження» складається з трьох підрозділів, в яких окреслено теоретико-методологічне підґрунтя опрацювання теми, проаналізовано ступінь вивчення проблеми, визначено джерельну базу дисертаційного дослідження.

У **підрозділі 1.1. «Ступінь вивченості проблеми»** проаналізовані основні підходи до вивчення поняття «держави середньої сили» та показано, що досліджувана концепція формується у західному науковому дискурсі після завершення Другої світової війни та стає популярною після закінчення «холодної війни». З'ясовано, що концепція «держави середньої сили» виникла в роботах прихильників ієрархічного підходу. Пізніше виникає функціональний підхід, який був реакцією на недоліки ієрархічного підходу. Сучасні ж дослідження цього явища здебільшого ґрунтуються на поведінковому підході. Для максимально повного розкриття стану вивчення поставленої проблеми були застосовані теоретико-методологічний та хронологічний підходи. Проте, з урахуванням специфіки дослідження, теоретико-методологічний підхід став системоутворюючим.

Прихильники ієрархічного підходу розглядають акторів міжнародних відносин через призму вертикальної системи, в якій квантитативні характеристики відіграють визначальну роль. Серед представників цього підходу доцільно виділити вчених

Д. Мітрані¹, Д. Девітта та Дж. Кіртон², які досліджують стратифікацію міжнародного співтовариства та виділяють кілька рівнів державної сили (state power). Низка західних вчених приділяє особливу увагу дослідженню державних показників розвитку (економічного, промислового, соціального). Наприклад, Дж. Глазбрук³ класифікує малі держави за їхніми обмеженими ресурсами або невеликій чисельності населення, К. Холбраад⁴ впорядковує середні держави по регіонах відповідно до кількості населення та ВВП, американський політолог Л. Ніік⁵ об'єднує п'ять національних показників у рамках групового аналізу для дослідження місця держави на міжнародній арені. Представники канадської школи Л. Гельбер⁶ і Р. Ріддель⁷ наполягають на тому, що держави можна розглядати ієрархічно в рамках міжнародних організацій.

Здатність держави впливати на хід подій на міжнародній арені, прихильність до багатосторонніх дій та нейтралітету у конфліктах є серед головних компонентів аналізу для функціонального підходу. Вчені, які дотримуються функціонального підходу, зокрема П. Дюфур і Дж. Мот⁸ приділяють особливу увагу моделі політики держави та здатності брати на себе відповідальність на міжнародній арені. Е. Купер⁹ у своїй роботі пояснює, що держави середньої сили мають ефективну дипломатію та використовують м'яку силу (soft power) для досягнення власних цілей. Р. Кокс¹⁰ і Б. Вуд¹¹ досліджували явище державної сили держав середньої сили з точки зору впливу на інших акторів і захисту власних інтересів на міжнародній арені.

Сучасні наукові підходи до студіювання концепції «держави середньої сили» здебільшого ґрунтуються на поведінковому підході. Варто відзначити, що серед прихильників цієї школи є вчені, які колись захищали ідеї вищезазначених підходів, але з плином часу трансформували свої погляди і зараз дотримуються ідей поведінкового підходу. Досліджуючи поведінкові компоненти держав середньої

¹Mitrany D. *The Progress of International Government* / D. Mitrany. – London: George Allen & Unwin Ltd., 1933.

²Dewitt D. *Canada as a principal power: a study of foreign policy and international relations* / D. Dewitt, J. Kirton. – Toronto, 1983.

³Glazebrook, G. P. *The Middle Powers in the United Nations System* // *International Organization*. – 1947. – № 1-2 (June).

⁴Holbraad C. *Middle Powers in International Politics* // *Middle Powers in International Politics*. – London: Macmillan, 1984.

⁵Neak L. *Empirical Observation on „Middle State” Behavior at the Start of a New International System* / L. Neak // *Pacific Focus*. – 7(1)Spring.

⁶Gelber L. *Canada's New Stature (1945-46)* / L. Gelber // *Foreign Affairs*. – 1947. – № 24 (October – July).

⁷Riddel R. *The Role of Middle Powers in the United Nation. Statements and Speeches* / Richard Riddel. – Ottawa: department of External Affairs, 1948.

⁸Mothe J. *Techno-Globalism and the Challenges to Science and Technology Policy* / J. Mothe, P. Dufour // *Daedalus*. – 1995. – № 124(3).

⁹Cooper A. *Canadian Foreign Policy: Old Habit and New Directions* / Andrew Cooper. – Toronto, 1997.

¹⁰Cox R. T. *Middlepowermanship, Japan, and the Future World Order* // *International Journal*. – 1989. – № 44 (Autumn).

¹¹Wood B. *The Middle Powers and the General Interest* / Bernard Wood. – Ottawa: The North-South Institute, 1988.

сили, К. Пратт¹² і Дж. Холмс¹³ наполягають на тому, що саме певний набір поведінкових характеристик свідчить про статус держави. Завдяки роботі К. Гордона¹⁴ було розкрито характерне мистецтво управління, притаманне державам середньої сили. Е. Купер, Р. Хіггот і К. Носсал¹⁵ розглядають поведінку держав у контексті міжнародних конфліктів, миротворчих операцій і багатосторонніх інституцій. Відзначається, що держави середньої сили мають репутацію «гарного міжнародного громадянина» та відіграють посередницьку роль у суперечках між державами. Канадські дослідники П. Ліон та В. Бріан¹⁶ погоджуються з такою позицією та аналізують у своїй роботі посередницьку й комунікативну діяльність держав.

У підрозділі 1.2. «Характеристика джерельної бази роботи» проводиться аналіз наявних джерел, адже мета та завдання дисертації, її об'єкті предмет вимагають застосування широкого їх кола. Залучені до дослідження джерела класифіковані за їхнім походженням: 1) документи та матеріали міжнародних організацій; 2) двосторонні та багатосторонні міжнародні угоди; 3) документи та матеріали органів влади окремих країн; 4) документи та матеріали політичних партій та громадських об'єднань; 5) промови, публікації, інтерв'ю провідних державних діячів; 6) документи особового походження (мемуари, щоденники, приватне листування); 7) матеріали мас-медіа та періодичні видання; 8) статистичні матеріали та матеріали соціологічних опитувань; 9) довідкові видання.

Серед джерел першої групи центральне місце займають документи та матеріали керівних органів, комісій та спеціалізованих установ ООН. Важливим документом у цій групі є Хартія Організації Об'єднаних Націй, яка була підписана в Сан-Франциско у 1945 році. Актові документи ООН допомогли виділити основні тенденції міжнародного розвитку та зрозуміти передумови виокремлення держав середньої сили серед інших акторів міжнародних відносин. Через активну співпрацю держав середньої сили з неурядовими організаціями, не можна було не використати офіційні матеріали, які стали результатом такої співпраці. Головним джерелом цієї групи були матеріали неурядової організації «Інститут глобальної безпеки», з його програмою «Ініціативи держав середньої сили».

До другої групи джерел дослідження належать двосторонні та багатосторонні міжнародні угоди, зокрема японсько-австралійська спільна декларація, японсько-канадська двостороння угода, Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництво і передачу протипіхотних мін та про їх знищення, Конвенція про всебічний режим заборони ядерних випробувань, Конвенції щодо заборони хімічної зброї. Завдяки цій групі джерел вдалося дослідити еволюцію розвитку

¹² Pratt C. *Middle Power Internationalism* / Cranford Pratt. – Ottawa: McGill-Queen's University Press, 1990.

¹³ Holmes J. *Canada: A Middle-Aged Power* / John Holmes. – Ottawa: McClelland and Stewart. – 1967.

¹⁴ Gordon K. *Canada's Role as a Middle Power* / King Gordon. – Toronto: Canadian Institute of International Affairs, 1966.

¹⁵ Cooper A. *Niche Diplomacy: A Conceptual Overview* // *Middle Powers: Australia and Canada in a Changing World* / edited by Cooper A., Higgott R. and Nossal K. – Vancouver: UBC Press, 1993.

¹⁶ Lyon P.V. *Canada as an International Actor* / Peyton Lyon. – Toronto: Macmillan Press, 1979.

держав середньої сили, розглянути практичні питання співробітництва з неурядовими організаціями та прослідити зміну пріоритетів цих акторів.

До наступної, третьої групи джерел відносяться документи та матеріали органів влади – Конституції Канади, Японії та Австралії, документи Міністерства закордонних справ Японії, Міністерства оборони Японії, Міністерства закордонних справ і торгівлі Канади, Міністерства закордонних справ і Міністерства оборони Австралії.

До четвертої групи джерел віднесені документи та матеріали політичних партій. Аналізуючи політику держави середньої сили у випадку Японії та Австралії, потрібно враховувати політичну силу, яка перебуває при владі в конкретний період. З огляду на завдання дисертаційного дослідження у цих матеріалах нас цікавила інформація про ставлення партій до концепції «держави середньої сили». Тому важливим джерелом для нас були офіційні програми Ліберальної та Демократичної партій Японії, Лейбористська та Ліберальна партії Австралії. Тоді як серед канадських найбільш популярних політичних партій не спостерігається розбіжності у підходах до концепції «держави середньої сили».

Серед джерел п'ятої групи основне місце займають промови, публікації, інтерв'ю, провідних державних діячів і політиків. У першу чергу – міністра закордонних справ Канади Ллойда Ексворсі, прем'єр-міністра Канади Стівена Гарпера. Також залучені публікації та промови низки прем'єр-міністрів і політичних діячів Японії. З огляду на специфіку теми нашого дослідження особливу увагу було приділено політиці лейбористського уряду, а саме – заявам і виступам Кевіна Радда та Джулії Гіллард.

До наступної, шостої групи джерел належать документи особового походження (мемуари, щоденники, приватне листування тощо) державних діячів Канади, Австралії та Японії, що формували зміст і структуру політики своїх держав.

Велику за обсягом джерельну базу складає сьома група, до якої належать матеріали мас-медіа та періодичні видання. Серед найважливіших видань, які були використані у нашому дослідженні, варто відзначити *Washington Post*, *The Sydney Morning Herald*, *The Vancouver Observer*, *The New York Times*, *Japan Today*, *The Economist*. Залучення їх допомогло нам співвіднести та проаналізувати реакцію суспільства на політику держав середньої сили у відповідь на появу нових викликів на міжнародній арені.

Восьму групу становлять статистичні дані та матеріали соціологічних опитувань. Для отримання більш повної та достовірної інформації ми користалися з офіційних статистичних даних ООН, Всесвітньої книги фактів ЦРУ Сполучених Штатів Америки тощо. Громадська думка з окремих питань і соціокультурний аспект держав середньої сили вивчалися із залученням матеріалів дослідницького центру з глобальної думки *Pew Research Center*.

До дев'ятої групи належать видання довідкового характеру, які надають потенційно продуктивний матеріал з точки зору домінуючих підходів щодо тлумачення концепції «держави середньої сили» (як у широкому, так і вузькому сенсі). Крім цього, отримали доступ до якісно впорядкованої інформації щодо осіб, які мали вплив на формування зовнішньої політики держави в різні періоди.

Таким чином, під час нашого дослідження були використані джерела різних груп. Обсяг і різноманітність джерел дозволяють, по-перше, забезпечити загальний достатньо високий рівень перевірки достовірності інформації, що використовується, по-друге, розкрити різні аспекти концепції «держави середньої сили» у зовнішній політиці країн світу, по-третє, здійснити самостійні оригінальні неупереджені академічні студії.

Теоретико-методологічні засади дослідження охарактеризоване у *підрозділі 1.3*. Методологічною основою нашого дослідження є принцип системності, завдяки якому вдалося досягти комплексного та неупередженого розгляду проблеми та аналізу доступних нам джерел.

У ході дослідження були враховані загальнотеоретичні положення про системно-структурний підхід в пізнанні складних сучасних реалій; ідея взаємозв'язку і взаємообумовленості політичних, економічних, соціальних та ідеологічних чинників у виробленні зовнішньополітичних ініціатив і захисту національних інтересів; комплексний аналіз історичних чинників та обставин, які впливають на вироблення політики держав середньої сили.

Дотримання принципу наукової об'єктивності стало необхідною умовою для всебічного аналізу джерел як емпіричного матеріалу для отримання знань про сучасний стан міжнародних та міждержавних відносин. Завдяки цьому, в нашому дослідженні вдалося уникнути локалізованості, тобто одностороннього вивчення проблеми без урахування зовнішніх чинників. Використання діалектичного принципу допомогло зрозуміти взаємопов'язаність елементів матеріального світу. Так, при вивченні відносин між державами середньої сили та великими державами в Азійсько-Тихоокеанському регіоні нам вдалося визначити вплив соціокультурних та економічних чинників на формування пріоритетів та прагматичну поведінку держав середньої сили.

Дослідницький підхід, яким керувався автор, заснований на ідеї взаємозалежності явищ та уявленні про інтеграційний характер процесів, які відбуваються на міжнародній арені.

Другий розділ дисертації «Сутність та особливості держав середньої сили як суб'єкта міжнародних відносин» складається з трьох структурних підрозділів і включає теоретичні студії щодо визначення та класифікації держав середньої сили.

У підрозділі 2.1. «Ієрархічний підхід до структури міжнародних відносин» досліджується система міжнародних відносин, з її широким колом суб'єктів з різною силою та потенціалом. Для чіткого розуміння відмінності держав середньої сили від інших акторів міжнародних відносин були проаналізовані різні категорії держав, зокрема, великі і малі та розглянуті їхні засадничі відмінності. Відзначено, що більшість теоретичних досліджень, особливо з полярності міжнародних відносин, зосереджується на великих державах. Згідно з таким підходом усі інші країни – це лише інструмент для забезпечення міжнародної стабільності, крім того, тільки обмежене коло країн мають реальний вплив на хід подій у світовій системі. Для більш наочного розуміння структури міжнародних відносин пропонується сучасна класифікація країн-членів ООН, де чітко показується кількість країн, які належать до кожної категорії держав.

Підходи до класифікації держав середньої сили розглядаються у *підрозділі*

2.2. Основним критерієм для першої класифікації стала державна сила. Відзначається, що існує низка проблем, які не дозволяють комплексно оцінити державну силу та неупереджено провести аналіз. Проте, більшість сучасних науково-дослідницьких центрів використовують математичні формули для оцінки державної сили, найбільш популярним є формула Клайна, яка розкривається у нашому дослідженні. Другий підхід – інституційна класифікація, ґрунтується на міжнародному праві та залученні країн до міжнародних організацій. Ця класифікація відображає розподіл сили між країнами в певному регіоні та в певний час згідно з волею великих держав. Третій метод класифікації – найбільш абстрактний, заснований на сприйнятті держави та дискурсі навколо неї. Він допомагає завдяки дискурсу та уявленню про країну визначити її міжнародну позицію. Кожна з цих класифікацій має свої переваги та недоліки, які розкриваються під час аналізу.

У підрозділі 2.3. «Визначення поняття «держава середньої сили» розглядається генеза розвитку та надається дефініція поняття «держава середньої сили». Умовно можна виділити два етапи розвитку явища середньодержавності та його осмислення. Перший – перед Першою світовою війною, в період традиційних систем міжнародних відносин, коли домінував дуалістичний розподіл держав на великі та малі. Другий – після завершення Першої світової війни, коли відбувалися зміни на міжнародній арені, які призвели до порушення гомогенності світової політики та появи нових моделей зовнішньої політики. В ході дослідження була вироблена дефініція поняття «держава середньої сили», яке стала синтезом функціонального та поведінкового підходів в теорії міжнародних відносин.

Третій розділ «Становлення та специфіка реалізації концепції «держави середньої сили» складається з трьох підрозділів і розкриває сутність формування та розвитку досліджуваної концепції у політичному дискурсі обраних держав.

У підрозділі 3.1. «Формування концепції «держави середньої сили» у зовнішній політиці Канади» аналізується внутрішньополітичні та зовнішні фактори, які вплинули на формування характерної моделі зовнішньої політики Канади. Завдяки вивченню політичних традицій та соціокультурних ознак вдалося виділити основні пріоритети та ініціативи Канади на міжнародній арені. Як виявилось, наприкінці ХХ століття стрижневою ідеєю зовнішньої політики стала концепція «безпеки особистості», автором якої був міністр закордонних справ Канади Ллойд Ексворсі. Для Канади це були ініціативи, спрямовані на захист цивільного населення (зокрема, дітей) від насильства й загроз, що виникають у ході збройних конфліктів у країнах третього світу. Ця концепція на практиці підтвердила гіпотезу про те, що середні держави й недержавні актори мають голос і здатні пропонувати власний порядок денний. Аналіз канадської концепції безпеки особистості підтвердив зсув пріоритетів і методів (перехід від жорсткої до м'якої сили) в галузі безпеки.

У підрозділі 3.2. «Концепція «безпеки особистості» як прояв середньодержавності Японії» аналізується трансформація зовнішньої політики Японії у другій половині ХХ століття, формування політики антимилітаризму та

укріплення військового союзу зі Сполученими Штатами. Для характеристики Японії в якості держави середньої сили були проаналізовані її політика безпеки, залучення у багатосторонні ініціативи та участь у міжнародних організаціях. Особлива увага приділяється аналізу японського підходу до концепції «безпеки особистості» і робиться порівняльний аналіз з канадським підходом. Безпека особистості з акцентом на невоєнні загрози відображає японський погляд на безпеку після закінчення «холодної війни». Японський підхід робить особливий акцент на людських потребах і розвитку людини, підкреслюється необхідність запобігання та врегулювання конфліктів, боротьбу з їхніми наслідками для кожного індивіда.

У підрозділі 3.3. «Підхід Австралії до розвитку концепції «держави середньої сили» студіюється становлення ідеї середньодержавності у зовнішній політиці країни та розкриваються головні особливості впровадження цієї ідеї. Через неоднозначне сприйняття головними політичними силами Австралії (Лейбористської та Ліберальної партіями) концепції «держави середньої сили» був проведений аналіз політичних програм цих партій. Зроблений висновок, що лейбористи прихильно ставляться до концепції держави середньої сили та сприяють її розвитку, тоді як ліберали виступають за більш прагматичний підхід у зовнішній політиці. Саме через розбіжності між партіями не можна говорити про успішну реалізацію концепції «безпеки особистості», хоча Австралія досягла певного успіху в розвитку середньодержавності.

Четвертий розділ «Держави середньої сили та піднесення Китаю» складається з трьох підрозділів і розкриває практичне втілення концепції «держави середньої сили» та реакцію вибраних держав на піднесення Китаю.

У підрозділі 4.1. «Політика Канади по відношенню до зростаючої сили Китаю» студіюється сучасна зовнішньополітична доктрина Канади щодо Китаю та розглядаються перспективні сфери співпраці, враховуючи роль Сполучених Штатів у регіоні. Аналіз показав, що незважаючи на інтенсивну діяльність економічних місій Канади, існують певні перешкоди у налагодженні взаємовигідних двосторонніх відносин між країнами. Спроби вплинути на авторитарний режим та змусити владу Китаю переглянути свою політику відносно прав людини заважає налагодженню економічних відносин. У ході аналізу була спростована гіпотеза, що успішна інтеграція Китаю в міжнародні структури в ролі потенційної наддержави може послабити канадсько-американські відносини. Був зроблений висновок, що головна мета Канади – це сприяння становленню Китаю як надійного партнера, який зацікавлений у підтримці існуючого світового порядку. Разом з тим, подальше зростання впливу Китаю може призвести до необхідності адаптації концепції «держави середньої сили» до нових умов.

У підрозділі 4.2. «Відповідь Японії на претензії Китаю в регіоні» аналізується японська модель поведінки по відношенню до Китаю, береться під увагу історичний чинник та специфіка відносин між країнами. Простежується відхід від зовнішньополітичної концепції «взаємодії» та перехід до «динамічного захисту», який покликаний захистити територіальні та економічні інтереси Японії. Як держава середньої сили, Японія була послідовна у реалізації стратегії використання двосторонніх та багатосторонніх відносин для реалізації політики стримування

Китаю. В ході аналізу розглядаються японсько-китайські відносини між країнами в рамках багатосторонніх регіональних структурах Азії, таких як АТЕС, форум Азія-Європа (АСЕМ) та АСЕАН+3. Через наявність різних підходів до відносин з Китаєм, особлива увага приділяється характеристиці політики низки прем'єр-міністрів від Ліберально-демократичної та Демократичної партії Японії. Цей аналіз допоміг прослідити динаміку відносин та виділити питання, які сприяють покращенню та погіршенню відносин між країнами.

У підрозділі 4.3. «Фактор Китаю в політиці Австралії в Азійсько-Тихоокеанському регіоні» досліджується оригінальний підхід Австралії до посилення ролі Китаю в регіоні, характеризуються основні чинники, які впливають на формування зовнішньої політики. Доведено, що Австралія демонструє високий ступінь прагматизму у відносинах з Китаєм. Завдяки політиці хеджування, яка була створена австралійським урядом, держава балансує між двома крайнощами, намагаючись отримати максимальну вигоду. Аналіз зовнішньополітичної доктрини та економічних показників довів, що Австралія отримує економічні вигоди, незважаючи на політичні розбіжності з Китаєм. Водночас офіційні стратегічні документи свідчать, що Австралія усвідомлює потенційні загрози й виклики, які пов'язані зі зростанням китайського впливу в регіоні та співпрацює в сфері безпеки зі Сполученими Штатами.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз свідчить, що передумови для формування концепції «держави середньої сили» з'являються після завершення Першої світової війни. Ці передумови були пов'язані з процесами на міжнародній арені, а саме з послабленням реалістичної традиції та посиленням ліберальних цінностей, а також виникненням нової ціннісної інтерпретації, яка не була пов'язана з реалістичною традицією.

Досліджувана проблема стає актуальною після закінчення Другої світової війни і привертає увагу дослідників переважно тих країн, які мають потенціал до набуття статусу або вже мають статус держав середньої сили. В цей період формується певний теоретичний потенціал для відходу від кількісного підходу до визначення середньодержавності та актуалізації ціннісних і модельних аспектів у політиці держав.

Після закінчення «холодної війни» складаються необхідні умови для формування нової концепції «середньодержавності», коли середня сила сприймається не з точки зору кількісного виміру і рівновіддаленості від великих держав, а як специфічний суб'єкт і модель зовнішньої політики.

В українському науковому просторі роботи, присвячені дослідженню концепції «держави середньої сили», є фрагментарними і обмежуються дослідженням векторів зовнішньої політики окремих держав або двосторонніх чи багатосторонніх відносин. Таким чином, існує потреба у комплексному та ґрунтовному вивченні концепції на прикладі аналізу моделей зовнішньої політики класичних держав середньої сили, Канади, Японії та Австралії, та їхньої поведінки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

На початку 90-х років ХХ століття в науковому просторі сформувалися три основні підходи до вивчення концепції «держави середньої сили», а саме ієрархічний, функціональний та поведінковий. Саме історичні події, формування нової системи міжнародних відносин і поява простору для діяльності держав середньої сили стали головними факторами, які вплинули на становлення та розвиток цих підходів. Завдяки аналізу вищезазначених підходів були виявлені їхні основні переваги та недоліки і на основі цього була вироблена дефініція поняття «держава середньої сили».

На початку ХХІ століття держави середньої сили активно діють на міжнародній арені, успішно просувають ліберальні цінності та вирішують питання глобального характеру. У другій декаді ХХІ століття ідея «держави середньої сили» стає менш популярною через повернення старих загроз безпеці та необхідності адекватного реагування на ці загрози. Прикладом можуть бути японсько-китайські відносини, які час від часу загострюються через територіальні суперечки та розвиваються у площині традиційної реалполітики. Серед регіональних держав виникають ревізійні настрої та загострюються територіальні конфлікти.

Реакція на ці загрози та виклики має бути адекватною, тому гнучкої дипломатії держав середньої сили не достатньо для вирішення цих проблем. В результаті – держави середньої сили інтенсифікують відносини і укріплюють співпрацю з великими державами (прикладом може бути Японія та Австралія, які підтвердили свою прихильність союзові зі Сполученими Штатами) та активно розвивають співпрацю в оборонній сфері. Але це не означає занепад концепції середньодержавності, навпаки – в державах середньої сили змінюються пріоритети та інструменти впливу, деякі елементи у моделі політики послаблюються, а деякі стають домінуючими. Тому на теперішньому етапі можна говорити про подальшу трансформацію цієї концепції у відповідь на сучасні виклики.

В ході нашого дослідження для аналізу зовнішньополітичних ініціатив та поведінки держав середньої сили ми використовували поведінковий підхід з елементами функціонального аналізу. Для більш змістовного аналізу нашої проблеми ми розглянули в історичному розрізі розвиток концепції «держави середньої сили» та виокремили її головні компоненти. Спільною для Канади, Японії та Австралії, певною мірою, стала реалізація концепції «безпеки особистості» як прояв середньодержавності цих країн.

Як виявилось, «безпека особистості» стала концепцією, яка віддзеркалює внутрішню складову трансформації міжнародної системи, хоча й інституціоналізує певні елементи сучасних міжнародних відносин після закінчення «холодної війни» та реагує на зміну пріоритетів у сфері безпеки. Тому у перспективі концепція цілком може бути розвинена в корисний для практичної політики аналітичний інструмент, що дозволить створити умови для реалізації особистості (у фізичному й соціальному значенні) навіть при домінуванні наддержави або держав-гегемонів. Згадана концепція на практиці підтвердила гіпотезу про те, що «держави середньої сили» й недержавні актори мають можливості та здатні пропонувати власний порядок денний в міжнародній системі, яку низка авторів називають однополярною.

Для всебічного аналізу була проаналізована поведінка та реакція держав середньої сили на зростання впливу Китаю в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Дослідження показало, що Канада, Японія та Австралія у сучасних стосунках з Китаєм керуються засадами, які формувалися протягом тривалого історичного періоду. Незважаючи на те, що вищезазначені країни традиційно тісно співпрацюють зі Сполученими Штатами та підтримують регіональний порядок, який був створений цією наддержавою, кожна країна має унікальний підхід у стосунках з Китаєм. У ході нашого дослідження вдалося показати відхилення від засад концепції «держави середньої сили» задля отримання економічних чи стратегічних вигід.

Варто підкреслити, що увага цих держав до проблематики морально-етичних аспектів міжнародних відносин, захисту прав людини та сприяння розвитку безпеки особистості як концепції міжнародної безпеки не означає ігнорування національних інтересів. Як показав аналіз, національні інтереси цих держав у традиційному розумінні (економічні, політичні, воєнні) завжди перебували в певному співвідношенні з ліберальними цінностями.

Здійснивши багатовимірний аналіз, можна зазначити, що на сучасному етапі розвитку національних держав і міжнародної системи немає підстав говорити про домінування держав середньої сили на міжнародній арені, вони лише виступають надзвичайно важливим і потенційно перспективним суб'єктом міжнародних відносин. Концепція «держави середньої сили», її методи та принципи реалізації перебувають у процесі трансформації, тому сучасна роль цієї концепції проявляється у взаємодії й підтримці ініціатив суб'єктів міжнародних відносин у сприянні та розвитку міжнародної системи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Белей С.І. Публічна дипломатія держав середньої сили в сучасних міжнародних відносинах: досвід Канади та Нідерландів / С.І. Белей // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Політологія. – 2012. – Т. 197. Вип. 185. – С. 72 – 77. Режим доступу: file:///C:/Users/Stas/Downloads/Npchdupol_2012_197_185_16.pdf.

2. Белей С.І. Поведінка держави середньої сили в умовах зміни балансу сил в Азійсько-тихоокеанському регіоні / С.І. Белей // Гілея: науковий вісник. – 2013. – №77. – С. 331–333. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gileya_2013_77_104.pdf.

3. Белей С.І. Реакція Японії у відповідь на підйом Китаю в Азійсько-Тихоокеанському регіоні / С.І. Белей // Гілея: науковий вісник. – 2015. – Вип. 92. – С. 340 – 346. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gileya_2015_92_86.pdf.

4. Белей С.І. Особливості держав середньої сили як суб'єкта міжнародних відносин / С.І. Белей // Міжнародні відносини Серія «Політичні науки». – 2015. – №8. Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2590/2298.

Публікації у закордонних виданнях

5. Белей С.И. Фактор Китая в политике Австралии в Азиатско-Тихоокеанском регионе / С.И. Белей // Журнал международного права и международных отношений (Минск, Беларусь). – 2014. – №1. – С. 33–37. Режим доступа: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/94144>.

6. Белей С. И. Концепция «безопасности личности» во внешней политике Канады после окончания «холодной войны» / С.И. Белей // *Ars Administrandi* (Пермь, РФ). – 2014. – №2. – С. 119–130. Режим доступа: http://ars-administrandi.com/journal/ArsAdministrandi2014_2.pdf.

Матеріали у збірниках науково-практичних конференцій

7. Белей С.И. Компаративный анализ канадских научных подходов к изучению понятия «государства средней мощи» в теории международных отношений / С.И. Белей // Белгородский диалог – 2010. Проблемы российской и всеобщей истории: Сб. науч. тр. Междунар. науч. студ., маг. и аспирант. / Отв. ред. Е.Н. Меньшикова, С.Н. Прокопенко. – Белгород, 2010. – С. 123–129.

8. Белей С.И. Концепция «безопасности личности» во внешней политике Канады после окончания «холодной войны» / С.И. Белей // Дні науки історичного факультету. – Випуск III, Частина 2. – Київ, 2010. – С. 98–100.

9. Белей С.І. Теоретичні засади дослідження держав середньої сили в сучасних міжнародних відносинах / С.І. Белей // Міжнародні відносини в умовах ХХІ ст.: сучасна теорія і практика. – Львів, 2011. – С. 16–21.

10. Белей С.І. Інтеграційне об'єднання НАФТА: особливості розвитку та проблема гетерогенності країн-учасниць / С.І. Белей // Студентські наукові записки «Острозька академія», Серія «Міжнародні відносини». – Випуск 1 – Острог, 2011. – С. 69–83. Режим доступа: http://eprints.oa.edu.ua/432/1/NZ_stud_Vyp_1-2011_web.pdf.

11. Белей С.І. Зовнішньополітична концепція Канади в умовах зміни балансу сил в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні / С.І. Белей // Європейський Союз та Україна: перспективи трансформації двосторонніх відносин. – Львів, 2013. – С. 197–201.

12. Белей С.І. Зовнішньополітична концепція безпеки особистості як прояв середньодержавності Японії / С.І. Белей // Актуальні проблеми зовнішньої політики України. – Чернівці, 2013. – С. 26–29.

13. Белей С.И. Переосмысление публичной дипломатии в современных международных отношениях, на примере государствсредней силы / С.И. Белей // *European Applied Sciences: modern approaches in scientific researches. Conference papers* / Ed. By Ludwig Siebenberg. – Vol. 2. – Stuttgart, 2013. –С. 166–168.

14. Белей С.І. Фактор Китаю в політиці Австралії в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні / С.І. Белей // Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право. – Львів, 2015. – С. 200–203.

АНОТАЦІЯ

Белей С.І. Концепція «держави середньої сили» у сучасних міжнародних відносинах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. – Донецький національний університет. – Вінниця, 2014.

Дисертаційну роботу присвячено вивченню концепції «держави середньої сили» у сучасних міжнародних відносинах. У ході розкриття ступеня опрацювання проблеми визначено її аспекти, які потребували висвітлення, класифіковано джерела та визначено методику дослідження.

В ході дисертаційного дослідження визначені основні підходи до класифікації держав середньої сили, розглядається генеза розвитку та надається дефініція поняття «держава середньої сили». Простежені основні закономірності розвитку держав середньої сили. Проаналізоване становлення та розвиток концепції «безпеки особистості» як прояв середньодержавності у зовнішній політиці Канади, Японії та Австралії. Зроблений компаративний аналіз підходів до реалізації концепції «безпеки особистості» серед досліджуваних держав.

Проаналізована реакція держав середньої сили, зокрема, Канади, Японії та Австралії на економічне піднесення Китаю. Вивчена поведінка держави середньої сили по відношенню до великої держави, що дозволило осмислити базові принципи, які можуть бути використані в довгостроковій перспективі у зовнішній політиці України.

Ключові слова: держава середньої сили, багатосторонність, м'яка сила, безпека особистості.

АННОТАЦИЯ

Белей С.И. Концепция «государства средней силы» в современных международных отношениях. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.04. – политические проблемы международных систем и глобального развития. – Донецкий национальный университет. – Винница, 2014.

Диссертационная работа посвящена изучению концепции «государства средней силы» в современных международных отношениях. В ходе раскрытия степени проработки проблемы определены ее аспекты, нуждающиеся в освещении, классифицированы источники и определена методика исследования.

В ходе диссертационного исследования определены основные подходы к классификации государств средней силы, рассматривается генезис развития и вырабатывается дефиниция понятия «государства средней силы». Прослежены основные закономерности развития государств средней силы. Проанализировано становление и развитие концепции «безопасности личности» как проявление среднегосударственности во внешней политике Канады, Японии и Австралии. Сделан компаративный анализ подходов к реализации концепции «безопасности личности» среди исследуемых государств.

Проанализирована реакция государств средней силы, в частности, Канады, Японии и Австралии на экономический подъем Китая. Изучено поведение государства средней силы по отношению к великой державе, что позволило осмыслить базовые принципы, которые могут быть использованы в долгосрочной перспективе во внешней политике Украины.

Ключевые слова: государство средней силы, многосторонность, мягкая силы, безопасность личности.

SUMMARY

Bieliei S.I. The Concept of a “Middle Power” in Contemporary International Relations. – The manuscript.

Dissertation in partial fulfillment of the requirements for the degree of Candidate of Political Sciences, speciality 23.00.04 – political problems of international systems and global development. – Donetsk National University. – Vinnytsia, 2014.

The concept of a “middle power” has a long story of its development and occupies a special place in the theory of international relations and foreign policy concepts of a number of countries. The end of the “Cold War” and the collapse of the bipolar system led to the reorganization of the balance of power in the international community. During this period, the role of middle powers actualized in solving international problems and conflicts. Through the use of soft power, adherence to multilateralism and liberal values in foreign affairs, these countries created a counterbalance to the great powers in the international arena.

The present dissertation contributes to existing researches through uncovering theoretical background of the concept of a middle power. This study can contribute to the development of Ukrainian foreign policy initiatives, because the country used to involved in peacekeeping operations and actively participate in international organizations, therefore has a potential to acquire some elements of middlepowermanship.

In the course of the research it is defined the key concepts and aspects, classified sources and study methods. With the aim to find answers to research puzzle, the author highlights important stages of evolution the concept of a “middle power” and apply theoretical knowledge into practical cases. In order to specify middle powers among other actors (particularly, great and small power), we analyzed hierarchical structure of international relations and provided state classifications according to state power, institutional engagement, state perception and discourse.

For more productive application the theoretical knowledge into practical cases, we took three classical middle power states: Canada, Japan and Australia and study every model of foreign policy. Through the study of Canadian political traditions and cultural characteristics, we identified the main priorities and initiatives in the international relation. As it turned out, at the end of XX century the core concept of Canadian foreign policy was idea of “human security”, which was developed by the former Minister of Foreign Affairs Lloyd Axworthy. It was initiatives aimed to protect civilians (including women and children) from the violence and treats in armed conflicts. Conducted analysis confirmed, that there is a transformation (transition from hard to soft power) in the field of security.

Further, to characterize Japan as a state of middle power, we analyzed its security policy, involvement in multilateral initiatives and participation in international organizations. Particular attention was paid to the analysis of the Japanese approach to the concept of “human security”. Japanese approach places special emphasis on human needs and development, stresses the need to prevent and resolve conflicts peacefully.

Because of ambiguous perception by major political forces of Australia (the Labor and Liberal parties) of the concept of “middle power”, we provided analysis of their political programs. It is concluded, that the Labor Party promotes the concept of “middle power”, while liberals seek more pragmatic approach in foreign policy and advocate bilateral relations. Because of such disputes, Australia was not successful in implementation the concept of “human security”, although this country has succeeded in developing the concept of “middle power”.

With a view to evaluate Canada’s response to China’s rise, the author briefly discussed three spheres. The first is economic sphere, it was important to consider economic cooperation and domestic debates over perspectives and foreign policy initiatives. The second is strategic sphere, Canada has opportunity to make a contribution to resolving territorial disputes in Asia and play a key role in regional security. In consideration of political traditions and priorities, the author has analyzed possible relations between middle power and great powers. It is concluded, that despite China’s rise, Canada is more likely assert again its close and traditional relations with the United States balancing against China’s domination.

The analysis has shown that a number of Prime Ministers of Japan recognized economic relations with China on the grounds of liberal values. That is why for a long time economic cooperation was complicated by tensions between states. However, rethinking of foreign policy allowed to mend relations and some progress in economic relations has been achieved. In addition, it is considered the regional context in which China is acting as a great power and the conditions under with Japan and the United States cooperate and respond to new challenges.

Australia has the most pragmatic approach to China’s rise. In the dissertation it is proved that Australia demonstrate a high degree of pragmatism in relations with China. The Australian Government elaborated the hedging policy to get maximum benefits from cooperation with China and the United States simultaneously. Analysis of foreign policy doctrine and economic indicators showed that Australia uses economic opportunities, despite human rights violation in China. However, the official strategic document suggests that Australia is aware of the threats and challenges that are associated with the China’s rise in the region and intensify cooperation with the United States in security sphere.

To sum up, in contemporary international relations there is no middle powers domination, these states just serve an extremely important role and being potentially promising actors of international relations. Currently, these states play key role in interaction and support great power’s initiatives in promotion and development liberal values and peaceful coexistence.

Key words: middle power, multilateralism, soft power, human security.